

MAGYAR AFRIKA TÁRSASÁG
AFRICAN-HUNGARIAN UNION

AHU MAGYAR AFRIKA-TUDÁS TÁR
AHU HUNGARIAN AFRICA-KNOWLEDGE DATABASE

BRAZIER, Chris

Terjeszkedőben a pánafricanizmus

Eredeti közlés/Original publication:

Korunk, 2001, harmadik folyam XII, 4. szám, április, 11–16. old.

Elektronikus újraközlés/Electronic republication:

AHU MAGYAR AFRIKA-TUDÁS TÁR – 000.000.795

Dátum/Date: 2014. április 22. / April 22.

Az elektronikus újraközlést előkészítette

/The electronic republication prepared by:

B. WALLNER, Erika és/and BIERNACZKY, Szilárd

Hivatkozás erre a dokumentumra/Cite this document

BRAZIER, Chris: Terjeszkedőben a pánafricanizmus, *AHU MATT*, 2014, **pp. 1–10. old.**, No. 000.000.795, <http://afrikatudastar.hu>

Eredeti forrás megtalálható/The original source is available:

hazai könyvtárakban

Kulcsszavak/Key words

nemzetközi (angol) Afrika-kutatás, Afrika megjelenítése a médiákban, atrocitások túlsúlya, az afrikai valóság, Afrika képe Európában, a kontinens diverzitásának megértése felé

African research in England, presentation of Africa in the media: dominance of the atrocities, African reality, distorted image of Africa in Europe, toward understanding the diversity of the continent

---

AZ ELSŐ MAGYAR, SZABAD FELHASZNÁLÁSÚ, ELEKTRONIKUS,
ÁGAZATI SZAKMAI KÖNYV-, TANULMÁNY-, CIKK- DOKUMEN-

TUM- és ADAT-TÁR/THE FIRST HUNGARIAN FREE ELECTRONIC
SECTORAL PROFESSIONAL DATABASE FOR BOOKS, STUDIES,
COMMUNICATIONS, DOCUMENTS AND INFORMATIONS

* magyar és idegen – angol, francia, német, orosz, spanyol, olasz és szükség szerint más – nyelveken készült publikációk elektronikus könyvtára/ writings in Hungarian and foreign – English, French, German, Russian, Spanish, Italian and other – languages

* az adattárban elhelyezett tartalmak szabad megközelítésűek, de olvasásuk vagy letöltésük regisztrációhoz kötött/the materials in the database are free but access or downloading are subject to registration

* Az Afrikai Magyar Egyesület non-profit civil szervezet, amely az oktatók, kutatók, diákok és érdeklődők számára hozta létre ezt az elektronikus adattári szolgáltatását, amelynek célja kettős, mindenekelőtt sokoldalú és gazdag anyagú ismeretekkel elősegíteni a magyar afrikaisztikai kutatásokat, illetve ismeret-igényt, másrészt feltárni az afrikai témájú hazai publikációs tevékenységet teljes dimenziójában a kezdetektől máig./The African-Hungarian Union is a non-profit organisation that has created this electronic database for lecturers, researchers, students and for those interested. The purpose of this database is twofold; on the one hand, we want to enrich the research of Hungarian Africa studies with versatile and plentiful information, on the other hand, we are planning to discover Hungarian publications with African themes in its entirety from the beginning until the present day.

**A MAGYAR TUDOMÁNY KÜLFÖLDI BARÁTAI
AZ AFRIKA-KUTATÁS TERÜLETÉN
FRIENDS IN ABROAD OF HUNGARIAN SCHOLARSHIP
ON THE FIELD OF AFRICAN RESEARCH**

TERJESZKEDŐBEN A PÁNAFRIKANIZMUS?

Chris Brazier

Fegyveres legények. Emberi végtagokat levagdosó lázadó hadsereg. Polgárháború, amelyet csak hős fehér katonák tartanak kordában (Sierra Leone). Agresszív veterán harcosok farmokat rohannak le. Legyilkolt fehér gazdálkodók. Egy vad tekintetű vezető, aki mindent megtesz a hatalmon maradásért (Zimbabwe). Elsöprő áradatok. Éhező emberek. Nyugati helikopterek mentőakciókra sietnek (Mozambik). Ezek a képek vannak jelen az utóbbi hónapokban a sajtó Afrikáról szóló tájékoztatásaiban. Lényeges történetek, amelyek megérdemlik figyelmünket és törődésünket. A média természetesen a rossz hírekből él. Az országainkról szóló negatív hírösszeállításokat azonban kultúráról, sportról, politikai afférokra szóló anyagokkal és humorral ellensúlyozzák. Ugyanakkor a megszokott, mindennapi élet kontextusában jelennek meg, amelyben iskolába visszük gyerekeinket, bevásárolunk, és sétálunk a parkban; a veszély- és erőszakmentes élet kontextusában.

Afrika szélteiben-hosszában az emberek nagy többsége ugyanezt teszi mindennap, ezt azonban soha nem tudjuk meg a tudósításokból: a hírek kizárólag az erőszakról és a katasztrófákról szólnak. Nem csoda, ha a nyugati átlagember hajlamot érez arra, hogy feladja tervét a kontinensen. Sőt néha ezt mondják is nekünk. A *The Economist* 2000. májusi számának címlapján egy ember látható, rakétavetővel a vállán. Teljesen betölti Afrika körvonalait, alatta a cím: A reménytelen kontinens. A szorgalmas száheli gazdálkodóktól a Rift Valley-i öreg bölcsekig, az egyiptomi fellahoktól a botswanai bankárokig az afrikaiakat egyetlen rideg kifejezéssel kiutasítják emberi közösségünkéből. Afrika egyetlen borzalmas valóságra redukálódik: az erőszakra.

Hogy megértsük, milyen megbotránkozást vált ki Afrikában ez a kiutasítás, képzeljük el, mi lenne, ha egy napon az *African Agenda* egyik számát találnánk a postaládában, címlapján egy erőszakos angol foci-szurkoló képével, a háttérben Európa körvonalai, a cím pedig: A huligán kontinens. Természetesen tekintsünk el attól, hogy bármilyen jó lap is legyen az *African Agenda*, soha nem lehet elképzelni a *The Economist* mögött levő globális intézménnyel és annak holsúlyával.

Amikor a *The Economist* anyaga megjelent, éppen beiratkoztam egy e-mail-konferenciára, amelyet az ENSZ Afrikai Gazdasági Bizottsága rendezett „Afrikai realitások” címmel. A konferencián a világ minden tájáról részt vettek az afrikai helyzet iránt érdeklődő emberek, akiknek hozzászólásaik a gazdaságon és az oktatáson át a demokrácia és a béke témakörében mozogtak. Ezek a többnyire higgadt megfontolások azonban két hétre feledésbe merültek, miután az emberek hangot adtak a groteszk és hamis beállítás által keltett megdöbbenésüknek. Végül összeállítottak egy kollektív tiltakozó levelet, amelyet aztán elküldtek a lapnak.

„Az önök cikkei” – szolt a levél – „egy szenzációsztori felé mutató tendenciát tükröznek, amelynek célja a kontinens megtestesítése, amire, mint írják, Sierra Leone a példa. Ez pontosan az, ami meggátolja, hogy a közönség és a politikusok megértsék egy Európánál több mint háromszor nagyobb kontinens diverzitását. A Sierra Leone-sztori ma már nem képviseli az egész afrikai kontinenst, mint a Mandela-sztori 1994-ben.

Fontos kiegyensúlyozott képet adni az olvasóknak mind az afrikai sikertörténetekről, mind pedig a válságokról. A visszamaradottság és a kilátástalanság sztereotípiáinak megerősítése nem vezet el egyetlen afrikai kérdés megoldásának megtalálásához sem, és nem hű képe a komplex realitásoknak.”

Valóban nem hű képe. Viszont kétségtelenül tükrözi a nyugati világ Afrika iránti domináns viszonyulásmódját. Igaz, hogy a helyzet komor, még az Afrikát szeretőknek is. A fejlődés szembeötlően meghiúsult. Ha létezett egy következetesen biztató globális trend a fejlődő világban az alatt a két évtized alatt, amíg a *New Internationalist*nak dolgoztam, akkor az a gyermekhalandóság csökkenése és a várható életkor növekedése volt. Hozzászoktunk a védőoltásokhoz és általában a magasabb közegészségügyi és élelmezési standardokhoz a legalapvetőbb szinten: több életévet adni az embereknek.

És ez még mindig érvényes a fejlődő világban – kivéve Afrikában a Szaharától délre. A várható átlagéletkor itt az 1960-ban jegyzett 40 évről 1990-ben 52 évre nőtt. Most azonban ez a tendencia megfordult, a várható átlagéletkor 48 év körül mozog, mint 1980-ban. A Szahara alatti Afrika átlagembere most 14 évvel kevesebbre számíthat, mint a másik legszegényebb vidék, Dél-Ázsia, és teljes 30 évvel kevesebbre, mint a gazdag világ polgára. Az AIDS által letarolt Zimbabweben és Ugandában a várható életkor az 1960-ban elkezdődött „fejlődő időszakban” mért szint alá csökkent (az adatok az UNICEF 1982-es, 1992-es, 1997-es és 2000-es „A világ gyermekeinek helyzete” című tanulmányaiból származnak).

A gazdasági mutatók szintén csökkenő tendenciát mutatnak. A nemzeti összjövedelem teljesen alkalmatlan az emberi jólét mérésére. De ezt a mértékegységet választotta a Világbank és a Nemzetközi Valutaalap (IMF), afrikai politikájuk és programjaik pedig az ő szemzőgükből bizonyíthatóan megbuktak.

Miközben a világ minden más térsége szilárd gazdasági fejlődést mutatott az utóbbi két évtizedben, az egy főre jutó jövedelem afrikai átlagban 665 dollár, alacsonyabb, mint 1980-ban. Eközben a gazdag világban mért átlagjövedelem óriási növekedést mutatott. Az átlag nyugati 1980-ban 15-ször többet keresett, mint az átlag afrikai, most pedig 50-szer többet keres (az adatok a Világbank 1982-es Fejlődési Jelentéséből és az UNICEF 2000-es „A világ gyermekeinek helyzete” című tanulmányából származnak).

Afrikai szemmel e számadatok megbocsáthatóak, mondván, hogy összeesküvés folyik, amelynek célja a Nyugat gazdagságának fokozása egykori gyarmatai lakóinak rovására. Ez az a két évtized, amikor az afrikai nemzeteket arra kényszerítette az adósság és a kétségbeesés, hogy behódoljanak a Világbank és az IMF hajthatatlan gazdasági ortodoxiájának. Többé-kevésbé szó szerint követték az előírásokat. A közkiadások és a kormányzati támogatások csökkentése, országaik transznacionális társaságok előtti megnyitása által rendkívüli fájdalomba taszították polgáraikat a jövőbeli nyereség nevében. Ez a szenvedés még a nyelvbe is átment. A helyi devizanem leértékelése óta a frankofon Nyugat-Afrikában a nehézségekkel küszködő embert a „szabályozott” kifejezéssel illetik (forrás: Rabia Abdelkrim-Chikh: *African Realities*, elektronikus kivonat, 2000).

Talán nem létezik összeesküvés, mint olyan, de a hatás ugyanaz. Minden IMF-ihletésű költségvetés-csökkentés, minden piaci liberali-

záció arra szolgál, hogy a helyi gazdaságot egy, az ipari világot szolgáló jóval hatékonyabb nyersanyag- és exporttermék-forrássá alakítsa.

A ravaszság majdhogynem csodálatra méltó, ha erkölcsileg nem lenne annyira visszataszító. Mivel a közvetlen kizsákmányolás mára divatjamúltnak vált, a Nyugat új módját fejlesztette ki annak, hogy az afrikai országok a saját érdekeiket szolgálják – látszólag saját akaratukból. „Nézzétek” – mondja az odalátogató pénzügyész –, „a nemzeti zászló lobog, az elnök teljes díszében ragyog, mi meghívás alapján vagyunk itt. Mi több, csupán azért vagyunk itt, hogy segítsünk rajtunk.”

De végül a tükör megrepedt. Négy évtized nemzeti függetlenség után az afrikai kormányzatokat arra kényszeríti a kontinens válságának mélysége és aránya, hogy elfogadják: ez nem mehet tovább. Romokban hever az az álom, hogy a független nemzetállamok intenzív képzés és iparosítás révén bőséget és befolyást szerezhetnek. Az afrikai nemzetállamok alighogy méltóak a független jelzőre; most egyáltalán nincs helyük manőverezni. Szomorú, hogy a legtöbb esetben a vezetők által vágyott manőverezési tér kínzókamrák alkalmazását és svájci bankszámlákat vont maga után.

Ebből kifolyólag egy másik afrikai álom kelt életre. Ez a váratlan jelenség a pánafrikai egység. A pánafrikanizmus eszméi annyira figyelmen kívül maradtak, annyira marginálissá váltak a hatvanas évektől kezdve, hogy kevés nyugati embernek van tudomása róluk és a mögöttük levő gazdag örökségről. A szülőföldjükről száműzött rab-szolgák sóvárgásából született pánafrikanizmus a huszadik század hajnalán a kontinens gyarmati feldarabolása elleni mozgalommá vált. A pánafrikanizmus az ötvenes években Kwame Nkrumah révén a szabadság felé vezető út alternatívájává vált.

Amikor Nkrumah 1957-ben kivezette Ghánát (az egykori Arany-partot) a Nagy-Britanniától való függőségből, ihletet adott az afrikaiaknak a kolonializmussal szembeni ellenállásra és a szabadság keresésére a kontinens egészén. Határozott meggyőződése volt, hogy a nemzeti függetlenség nem elegendő, és sok energiát fektetett az egyesített Afrika lehetőségének keresésébe.

Amint egy másik nagy vezető, Julius Nyerere élete utolsó évtizedében az egyesített Afrika elveszített lehetősége miatt sajnálkozva visszaemlékezik: „Kwame Nkrumah az Afrikai Egység keresztes lovagja volt. Azt akarta, hogy az 1965-ös accrai csúcstalálkozó létrehozza a

Független Afrika Szövetségi Kormányát. De nem jártunk sikerrel. A kisebb ok az volt, hogy Kwame, mint minden nagy hívő, alábecsülte a keresztes lovagi szenvedélye által államfő kollégái jelentős többségében keltett gyanakvást és ellenérzést. A főbb ok az elsőtől kapcsolódik: már túl sokunknak fűződött érdeke Afrika feldaraboltságának megőrzéséhez.” (Forrás: Nyerere beszéde Accrában, 1997. március 6-án, Ghána függetlenségének 40. évfordulóján.) Nkrumah hatalma 1966-ban puccsal ért véget, ezután Guineában élt száműzetésben 1972-ben bekövetkezett haláláig. Úgy tűnt, pánaafrikai törekvései vele együtt elvesztek. A hetvenes és nyolcvanas években csökkent a pánaafrikai mozgalom hatása. Az Afrikai Egységszervezet (AESZ) egy fájdalmasan hatástalan regionális testületté vált, túl gyakran vezették diktátorok, akik törődést színleltek az emberi jogok és a társadalmi igazságosság iránt. A nemzeti vezetők könnyörtelenül védték az örökölt koloniális határokat, abbéli félelmükben, hogy ha azok megnyílnak, elszabadulhat a pokol. Úgy tűnt, az egyesített Afrika eszméjét a múltra hagyták.

Mégis, a kilencvenes években újjászületett a pánaafrikai unió fogalma. Dél-Afrika felszabadulása életre keltette az eszmét. Az apartheid államon való felülkerekedés sikertelensége az AESZ legnagyobb kudarca volt. De amikor végre eljött a szabadság, új lehetőségek nyíltak meg – első alkalommal vált elgondolhatóvá a kontinens egysége Fokvárostól Kairóig.

1993-ban, Eritrea Etiópiával szembeni régóta óhajtott függetlenségével a gyarmati határok „szentsége” is megtört – habár az AESZ továbbra is ellenáll egy hasonló törésnek Szomáliföldön, amely a még kaotikusabb Szomáliától elszakadva létrehozta a saját koherens, de teljesen felismerhetetlen kormányát.

A meglévő határok teljes abszurditása még nyilvánvalóbbá vált. Ezeket a határokat a kontinens sok részén világosan és teljesen jogosan figyelmen kívül hagyják, minthogy az emberek az évszázadok óta megszokott kereskedelmet folytatják, etnikai csoportosulásokon belül és kívül, tekintet nélkül az őket megosztó gyarmati határokra. Ezek a kereskedők bizonyos szempontból „csempészek”, más szempontból pedig „pánaafrikai vállalkozók”. Az afrikai vezetők is jobban tudatában vannak, mint bármikor, hogy saját nemzetállamaik tarthatatlanok – legalábbis a világ jelenlegi gazdasági és politikai berendezkedésén belül. Igen, még mindig fenntartják a díszsortüzeket és katonai parádékat, az elnöki palotákat és a gépkocsikíséreteket. De az okosabbak rá-

jöttek, hogy igencsak megcsappant népük életkörülményeit megváltoztató hatalmuk, és ha változtatni akarnak, nincs más lehetőségük, mint egy nagyobb medencében úszni.

A fő hatás, ami Afrikát nagyobb fokú gazdasági és politikai egység felé hajtja, mégis a globalizáció. Szembesülve a transznacionális tőkén alapuló, fehér lappal induló kereskedelmi rendszerrel, az afrikaiak egyre inkább felismerik, hogy együtt kell maradniuk, ha megvédeni (vagy fejleszteni) akarják saját érdekeiket. Mesterséges határok közé szorított individuális nemzetállamokként könnyen kiszűrhetőek, vagy egymás ellen fordíthatóak a transznacionális társaságok és a globális könyvelők által az osztódjatok-és-szaporodjatok posztkoloniális változatában.

Az Európai Unió fenyegetése és példája új lendületet adott az Afrikai Unió eszméjének – és egy afrikai blokknak, amely magában foglalja mind Dél-Afrika gazdasági súlyát, mind pedig a maghrebi olajállamokat, aránytalanul nagyobb befolyása lehet, mint akár a legnagyobbaknak, mint Nigéria, nem beszélve Togóról vagy a Zöldfoki-szigetektől. Kevés a valószínűsége, hogy például az ENSZ Biztonsági Tanácsa állandó helyet biztosít bármelyik egyedülálló afrikai államnak, de a világ lakosságának egytizedét képviselő Afrikai Uniótól nehezen lehetne ezt megtagadni.

Az 1991-ben, a nigériai Abujában megrendezett AESZ-csúcstalálkozón egyezményt írtak alá az Afrikai Gazdasági Közösség létrehozásáról, és állást foglaltak az „afrikai szintű monetáris unió” távlata, valamint egy 2025-ig létrehozandó kontinentális parlament mellett. De a hosszú menetrend arra az érthető gyanúra ad okot, hogy ez merő ékeszólás. Ahogyan Julius O Ihonvbere pánafrikakutató írta 1994-ben: „Tekintettel arra, hogy a jelenlegi vezetők egyike sem lesz már hivatalban 2025-ben, úgy tűnik, hogy a regionális közösség érdekében tett intézkedések 34 éves távlata csak időnyerésre tett kísérlet, azt a látszatot próbálja kelteni, hogy valamit tettek válaszképpen a válságra.” (Forrás: Ihonvbere nyitóbeszéde az Afrikai Diákok Konferenciáján. Guelph Egyetem, Kanada, 1994. május 27.)

A globalizáció eszeveszett sietsége a kilencvenes években azonban nyilvánvalóvá tette, hogy az egységes Afrika felé haladás ráérős tempója nem megfelelő. Muammar Kadhafi líbiai vezető kezdeményezésére az AESZ rendkívüli csúcsot rendezett 1999 szeptemberében a líbiai Sirtében, és a gyorsabb haladás iránt kötelezte el magát. A Sirtéi Nyilatkozat leszögezi egy Afrikai Unió létrehozását, „hogy biztosítsa

az Afrikai Központi Bank, az Afrikai Monetáris Unió, az Afrikai Bíróság és különösképpen a Pánafrikai Parlament megalapítását. Szándékunkban áll 2000-re létrehozni a Parlamentet.”

A határidő túlságosan nagyra törőnek tűnik, de jelzi a sürgősség új értelmét. Amint a sajtóból megtudhatjuk (ez az írás és más, a pánafrikanizmusról szóló cikkek a *New Internationalist* augusztusi számában jelentek meg – Szerk.), az AESZ-t teljesen helyettesítő Afrikai Unió egyezménytervezetét elfogadta egy rendkívüli minisztertanács, és napirendre kerül egy (2001) júliusi lomói csúcstalálkozón. A nemzetközi egység irányába tett radikális lépések általában egy kataklizma után válnak gyümölcsözővé, mint ahogyan mind az Egyesült Nemzetek, mind pedig az Európai Unió létrehozásához a második világháború fájdalmas emlékei adták a motivációt. Tévedés ne essék: az utóbbi két évtizedben Afrika olyan katasztrófán ment keresztül, ami arányaiiban egyenértékű egy világháborúval, és a végeredmény talán szintén az egység lesz.

Természetesen mindenféle akadály merül fel majd a következő egynéhány évben. A frankofón országok például mindig a legkisebb lelkesedést mutatták a pánafrikai unió eszméje iránt. De még a Párizsszal fenntartott különleges kapcsolaton és a francia frankhoz való közvetlen hozzáférésen alapuló negatív konszenzust is aláaknázza a kontinentális unió egy másik példája – amikor Franciaország belépett az európai monetáris unióba, képtelen volt egykori afrikai gyarmatainak devizanemeit továbbra is fenntartani.

A sors iróniája, hogy az egyik fő botránykő az olyan fejlődés lehet, amely önmagában aláhúzza az afrikai nemzetállam lassú halálát: a regionális egység felé haladás. A leginkább említésre méltó példája ennek egy régi, a pánafrikanizmushoz hasonló eszme feltámadása: Tanzánia, Kenya és Uganda megállapodtak egy Kelet-Afrikai Unió létrehozásában, amely a Nyerere, Kenyatta és Obote által a hatvanas évek elején tervezett egységhez hasonló; tervben van a kelet-afrikai útlevél és az unió esetleges kiterjesztése Ruandára és Burundira. Ez igen értelmes terv, de megtörténhet, hogy kimeríti egy szélesebb egység létrehozásának lendületét.

Ha létre is jönne – az Afrikai Egyesült Államok – talán szükségtelen mondani, nem kínálna csodaszert a kontinens minden bajára. Amennyiben működne, a hatalom nemcsak egy szövetségi vezetés kezében összpontosulna, hanem lokális zónák és közösségek számára is hozzáférhetővé válna, ami növelné a valódi részvételt és a demokráci-

át. Felismerve, hogy a nagyobb egység magában hordozza azt a rémálomszerű lehetőséget, hogy a számos afrikai nemzetet tönkretévő despota nagyobb színpadhoz jut ezáltal, az AESZ a múlt évben (1999-ben – ford. megj.) új szabályt állapított meg, amelynek értelmében kizárnak a tanácskozásokról minden olyan vezetőt, aki katonai puccsal került hatalomra. Ez egy egyszerű szabály, de drámai változást jelent 1980-hoz képest, amikor a kontinens legtöbb vezetője fegyverrel birtokolta a hatalmat. Esély van arra, hogy a pánafrikai intézmények segítsenek újra felvetni a kontinens legmélyebb problémáit. Legalábbis vitatkozni lehet arról, hogy az Afrikai Unió keretei között az etnikai konfliktusnak és a nemzetiségi rivalizálásnak kevesebb értelme lesz, mint most - sok országban krónikus széthúzást eredményeznek a gyarmati határok, amelyek két vagy három részre osztanak egy etnikai csoportot. A Burundiban jelenleg folyó békefolyamat - az eleinte Nyerere, most pedig Mandela által gondosan ellenőrzött program - önmagában bátorító példája egy másik népi mozgás megelőzését szolgáló pánafrikai kezdeményezésnek.

AIDS-fronton ugyanakkor jóval könnyebb elképzelni koherens programot, amely egy szövetségi kormánytól származik, nem pedig nemzeti vezetőkől, akiknek nagyobb része struccpolitikát folytat.

Ez az egész talán túlságos optimizmust áraszt. De inkább a remény oldalán tévedünk, mint a kétségbeesésén. És miközben a *The Economist* és más nyugati vezető kiadványok azt akarják elhíttetni velünk, hogy Foday Sankoh Sierra Leone-i rémtettei összefogják a kontinenst, mi inkább koncentráljunk a kezébe fegyvert sohasem fogó több millió afrikai rugalmasságára és találékonyságára. Ez a néma többség megvárhatja a világot, ha egyetlen hangon szólna.

Máris megszólalt, halkán, de lenyűgözően. A BBC World Service nemrégiben egyfajta szavazást szervezett, amelynek során afrikaiakat kérdeztek meg, szerintük ki volt a huszadik század legnagyobb afrikai embere. A szervezők úgy vélték, az eredmény előre tudott: dicshimnuszokat vártak Nelson Mandeláról. Ehelyett megdöbbenve nézték, hogy Kwane Nkrumah – és az általa megtestesített pánafrikanizmus – toronymagasan az első helyre került. Nkrumah már nem él, hogy láthassa, de az Egyesült Afrika eszméjének talán végre eljött az ideje.

(c) *New Internationalist* Fall Sándor fordítása